

جزوه کامل درس روش تحقیق

جلسه اول : ۸۷/۲/۸

مرور مقدمات :

- ۱- در حال حاضر در عصر کسوف خرد هستیم . کمتر فکر می شود و....
- ۲- آموزش از : ...
- آموزش به ...
- ۳- راه گریزی نیست .
- ۴- عینی بودن مباحث .

منابع و مراجع :

- ۱- روش تحقیق در علوم تربیتی جان بست . ترجمه دکتر حسن پاشا شریفی . انتشارات رشد .
- ۲- روش تحقیق در علوم اجتماعی - دکتر باقر ساروخانی . انتشارات کیهان سابق .
- ۳- روشهای پژوهش در علوم رفتاری . دکتر علی دلاور . پیام نور . انتشارات بعثت .

عناوین سرفصلهای درس روش تحقیق

- ۱- بحث منابع اطلاعاتی
- ۲- مفاهیم و اصطلاحات پایه ای تحقیق (ترمینولوژی) متغیرها
- ۳- انتخاب مسئله و بیان فرضیه
- ۴- پیشینه تحقیق
- ۵- جامعه و نمونه
- ۶- مروری بر روشهای تحقیق
- ۷- مروری بر ابزارهای روش تحقیق
- ۸- مروری بر آمار استنباطی و توصیفی
- ۹- گزارش تحقیق
- ۱۰- خطاهای هاله ای

الف: منابع اطلاعاتی انسان :

- ۱- تجربه : اولین منابع اطلاعاتی بشر ، تجربه است . (تجربه = مواجه شدن با پدیده) الزاماً ربطی به سن ندارد . هرچقدر بیشتر با يك پدیده روبرو شود ، تجربه حاصل می شود . آنان که به تجربیات دیگران بی اعتنا هستند ، اشتباهات را از نو تکرار می کنند .
- ۲- ستدلال قیاسی : دلیل خواستن . دلیل جستن . گواهی خواستن .
- از کل به جزء رسیدن . قیاس همیشه حجیت ندارد . همیشه همه مقایسه ها درست از آب در نمی آید . مثلاً هستی (دنیا) کل است و انسان جزئی از این کل .
- ۳- استقراء : بر عکس قیاس است . از جزء به کل رسیدن است . (برای به کل رسیدن چند تا مثال می زنیم . روش را انجام می دهیم تا به حکم کلی برسیم .)
مثال : مشت نمونه خروار است . (از مصادیق به کل می رسیم)

۴- صاحب نظران : منابع اطلاعاتی هستند (اجماع متخصصین مد نظر قرار گیرد و نظر بدهند)
- امور تخصصی دموکراسی پذیر نیستند)

- ۵- روش علمی : (روش حل مسئله – روش جان دیوئی)
- ۱- احساس مشکل و برخورد با مشکل و مسئله
  - ۲- تعریف ، تعیین و تحدید مسئله (محدود کردن مشکل)
  - ۳- صورت بندی فرضیه و ارائه راه حل های ممکن
  - ۴- استدلال قیاس
  - ۵- آزمون فرضیه (تست کنیم فرضیه امان را)
  - ۶- حل مسئله یا مشکل .

جلسه دوم : ۸۷/۲/۱۵

ترمینولوژی درس روش تحقیق
موضوع درس ، اینکه هر کلمه ای چه معنی ای دارد . آیا واقعا" معنی آن با موضوع آن یکی است یا خیر ؟
مثال : کلمه استعمار ، به معنی طلب عمران و آبادانی کردن است . اما بعدها موضوع و معنی آن عوض شد و تحت سلطه تعبیر شد .
گریه : گریه حاصل از غم یا گریه حاصل از خوشحالی این دو با هم متفاوت است .
نهایتا" اینکه سرنوشت لغات و واژه ها بسیار عجیب و غریب است .

کلمه تحقیق : که به صورت های مختلف بیان می شود . مثلاً : آمده بودند برای دختر فلانی تحقیق !
علی آقا ، آمده بودند در محله را جمع به شما تحقیق !
یا گفته می شود : برای وقوع حادثه یا سانحه ، گروهی تشکیل شد برای تحقیق این امر و علت آن و ...

برای تحقیق تعاریف مختلفی ارائه شده است .
تحقیق : بر وزن تفعیل یعنی بررسی – حقیقت یابی – مطالعه و گاهی به معنای درست کردن کاری در تعریف علمی می گوئیم :
کوششی منظم که به منظور پاسخگویی به یک یا چند سؤال انجام می شود . در روش علمی دنبال حل سؤال یا مسئله هستیم .

تحقیق در درست ترین شکل خود ، واجد دو شرط است .

۱- اعتبار درونی

۲- اعتبار بیرونی

در اعتبار درونی ، عوامل مزاحم را کاهش می دهیم . کنترل دقیق می کنیم .
در اعتبار بیرونی ، نمونه گیری صحیح انجام می دهیم . قابلیت تعمیم را انجام می دهیم . (می توان برای کار دیگران نسخه نوشت)

ویژگی و هدف تحقیق :

- ۱- **مبنایی** (بنیادی) کاری به نتیجه ندارد . می گویند برای گسترش علم کار می کنیم . ترویج علم منظورشان است . دستدار دانش هستند . (به این تحقیق ها ، تحقیق ناب می گویند .) بر اساس علایق علمی محقق ، تحقیق انجام می شود .
- ۲- **کاربردی** : کاربرد دارد . کاربرد این یافته تحقیقی در حل يك مسئله است که مشکلی را حل کند . (توصیه ارائه می شود . پیشنهاد می شود که مثلا " دستگاهها و سازمانها و کلا " مخاطبین از آن استفاده کنند)
بر اساس احتیاج تحقیق صورت می پذیرد .

- ۳- **علمی** : یا اقدام پژوهی . بررسی و تحقیق که عملی است . (يك مرحله از کاربردی جلوتر است . می رود به سمت حل مسئله)

متغیر :

نقطه مقابل ثابت است . چیزی که تغییر می کند . (مثلا " وزن انسان تغییر می کند . درجه حرارت تغییر می کند .)

تعریف علمی متغیر :

مفهومی که به آن عدد یا ارزش (صفت) اختصاص داده می شود . مثلا " میز قهوه ای . میز سفید . سفید و قهوه ای متغیر هستند . عوض می شوند . مثلا " آبی . سیاه . سبز و ...)
انواع متغیرها :

- ۱- **متغیر مستقل** : (متغیر محرك یا درون داد) متغیری است که دست محقق است . می تواند آن را کم و زیاد و یا دستکاری کند و اثر آن را در چیز دیگری ببیند .)
- ۲- **متغیر وابسته** : (برون داد) از طریق متغیر مستقل که به وسیله محقق انتخاب ، اندازه گیری و دستکاری می شود متغیر وابسته را تبیین می کنیم . متغیر وابسته ، متغیری است که مشاهده یا اندازه گیری می شود تا تاثیر متغیر مستقل بر آن معلوم شود .

تمرین :

مستقل	وابسته
روش آموزش جدید به کار می بریم ...	بررسی تاثیر پیشرفت علم
تاثیر جوی عاطفی والدین ...	بر پیشرفت تحصیلی فرزندان
تاثیر تغذیه صبحگاهی ...	بر یادگیری دانش آموزان
بررسی سبک مدیریت ...	با افزایش کارایی کارکنان
- ۳- **متغیر کمی** : دو تا ویژگی دارد . (متغیری است که با عدد نشان داده می شود)
  - ۱- قابل مقایسه است . مثلا " ۴ و ۵ را با هم مقایسه می کنیم . ۴ کمتر از ۵ است .
  - ۲- قابل توزین هستند . (اندازه گیری می شود با ابزار مشخص .) اگر می گوئیم وزن . می توانیم با ترازو وزن کنیم . یا قد را با متر می توانیم اندازه بگیریم .

انواع متغیر کمی :

الف : **گسسته** : (جدا جدا) قابل تفكيك هستند . از نوع تعداد هستند . مثلا" مي گوييم چند نفر در كلاس حضور دارند ؟ ۳۵ نفر . ۳۵/۵ نداريم !
ب : **پيوسته** : واحدهاي بينابين دارند . مثلا" مي گوييم ۲/۵ كيلو . ساعت ۱۰:۴۰ دقيقه .

۴- **متغير كيفي** : كيفيت صفات را با آن اندازه گيري مي كنيم و تعيين مي نماييم . مثلا" مي گوييم : خيلي خوب . نامناسب . ضعيف .

۵- **متغير دو ارزشي** : مثلا: مذكر و مونث . شهري و روستايي . مرگ و زندگي

۶- **متغير چند ارزشي** : سطح تحصيلات . مقاطع تحصيلي . بهره هوشي .

۷- **متغير كنترل** : به متغيري گفته مي شود كه تاثير آنها بر متغير وابسته ، توسط پژوهشگر حذف يا خنثي مي شود .

مثلا" پيشرفت تحصيلي دانشجويان (وابسته) با امكانات فضاي آموزش مناسب (مستقل)

بقيه عاملها را خنثي يا حذف مي كند تا فقط به اين موضوع پردازد و فقط اين يك عامل را بررسي كند .

جلسه سوم : ۸۷/۲/۲۲

تمرين :

- ميزان مطالعه كتاب در بين دانشجويان روابط عمومي .. متغير كمي نوع پيوسته .
- سن دانشجويان كارشناسي روابط عمومي در دوره كارشناسي ... متغير كمي پيوسته .
- تعداد مكالمات تلفني كاركنان اداره راه اداري ... متغير كمي گسسته .
- تعداد نامه هاي واصله به دبيرانه سازمان صدا و سيما ... متغير كمي گسسته .
- تعداد بيماران مراجعه كننده به كلينيك ... متغير كمي گسسته .
- وضعيت تاهل دانشگاه تربيت مدرس ... متغير كيفي
- رنگ اتومبيل هاي موجود در نمايشگاه ماشين ... متغير كيفي
- درآمد دانشجويان رشته روابط عمومي در دانشگاه ... متغير كمي پيوسته .

مساله :

مساله را مي توان اولين گام در پژوهش دانست .

در مورد مساله بايد حدود و ثغور آن معلوم شود . مساله يك جمله سئوالي است كه مي پرسد چه رابطه اي بين دو يا چند متغير وجود دارد .

مساله فاصله بين مطلوب و موجود است .

چند موضوع را در مورد مساله بايد رعايت كنيم .

۱- **تحدید و تعیین مساله** : ما دقيقا" بايد مساله را مشخص كنيم . (دايره مساله يا مشكل محدود باشد .

چون اگر محدود نباشد مساله را نمي توان به نتيجه رساند . حدود و ثغور مساله بايد تعيين شود .

البته موضوع نباید آنقدر کوچک شود که به يك مساله پيش پا افتاده تبدیل شود که ارزش تحقیق نداشته باشد)

۲- **بي تعادلي مساله** : مساله خروج از نورم و يك نوع بي تعادلي را مشخص مي كند . انحراف استاندارد را نشان مي دهد . (همیشه يك مشکل يا تعجب برانگيزي در تحقيق باشد که بگوئيم مساله) مثلاً " صبح ماشين را مي خواهيم روشن کنيم ببينيم استارت نمي خورد يا روشن نمي شود . اين مي شود مساله که چرا اينگونه شده ؟

بدا به حال جامعه اي که جاي نورم با آنورمش عوض شود !

۳- **پاسخ به ۶ کلمه استفهامي** : چرا (چرا لازم است انجام اين پژوهش ؟) چه کسانی – کجا- چگونه – چه چیزرا- چه زمان .

۴- **تعريف مفاهيم** : ما باید جنس ، نوع و امتياز را در هر مفهومي بدانيم . ما دو وجوه داريم . وجوه اشتراك و وجوه افتراق .

جاهايي هم در مساله است که ما به آن مي پردازيم مي شود وجه تمايز .
مثال : مفهوم عام (آموزگار – معلم – دبیر- مربی – مدرس – استادیار- دانشیار – استاد .
وجه اشتراك : همه يك کار انجام مي دهند (تعليم و تربيت)
وجه افتراق : (تفاوتها) از نظر سواد . رتبه و ...
وجه تمايز : نقطه اي که هر کدام را از ديگري جدا مي کند .

۵- **منابع مساله** : مساله را از کجا مي گيريم ؟ (منابع انتخاب مساله)

- ۱- گاهي خود محقق و تجربه اش منبع مساله است .
(مثلاً يك سؤال برایش پيش مي آيد . يك ناهنجاري مي بيند . و... مي رود دنبال جواب)
(به خاطر اشراف محقق به موضوع ، خود محقق مي شود منبع)
- ۳- صاحب نظران و پژوهشگران .
- ۴- سازمانها و موسسات پژوهشي (سازمان مي گويد : مشکل من اين است . مساله ما اين است .
پاسخ آن را بياييد .)
- ۵- مقايسه با شاخص ها .

۶- **ملاك هاي ارزشيابي مساله** : چك لیست مان را تيك مي زنيم . تا ببينيم مساله چه هست .

جلسه چهارم ۸۷/۲/۲۹

ملاك های ارزشیابی مسئله

ابتدا چک لیستمان را تیک می کنیم تا ببینیم مسئله چه هست ؟

- ۱- آیا مسئله ما امکان آزمودن و آزموده شدن را دارد؟ به بیان دیگر آیا آزمون پذیر هست؟
- ۲- آیا مسئله ما اهم است؟ (دارای اهمیت است؟)
- ۳- آیا توانایی لازم در محقق وجود دارد در پرداختن به مسئله؟ (به عنوان مثال آیا محقق از توانایی جسمانی لازم برخوردار است تا به راحتی بتواند از پس مشکلات موجود بر بیاید؟)
- ۴- آیا جرات لازم برای انجام پژوهش دارد؟ (حرکت از سطح به عمق و پرداختن به عمق مسئله لازمه اش جرات ورزی است)
- ۵- محدودیت های اجرایی پژوهش را بشناسد (آگاهی از واقعیت ها و محدودیت ها - به خصوص محدودیت های اجرایی و ...)
- ۶- آیا امکان دستیابی به اطلاعات مورد نیاز وجود دارد؟
- ۷- آیا زمان کافی وجود دارد برای تحلیل اطلاعات و دستیابی به مسئله؟ (بعضی مسائل باید در زمان خودش به آن پرداخته شود و اگر دیر شود موضوع لوٹ می شود.)

مراحل اجرای تحقیق علمی:

- ۱- انتخاب موضوع تحقیق
- ۲- بیان مسئله
- ۳- پیشینه تحقیق (ادبیات تحقیق)
- ۴- بیان گزاره های تحقیق (مثل اهداف - سئوالها - فرضیه ها و..)
- ۵- مشخص کردن متغیرها و مقیاس سنجش آنها
- ۶- تعیین ابزار یا ابزارهای اندازه گیری
- ۷- مشخص کردن جامعه تحقیق . نمونه و حجم تحقیق

۸- انتخاب روش تحقیق مناسب با هدفمان

۹- جمع آوری داده ها و روش جمع آوری داده ها

۱۰- تنظیم و تلخیص داده ها (خلاصه کردن داده ها)

۱۱- تحلیل داده ها و استنتاج

۱۲- تدوین و تهیه گزارش تحقیق و انتشار و اشاعه آن (اشاعه یافته ها)

جلسه پنجم : ۸۷/۳/۵

فرضیه و ویژگی های آن :

پاسخ یا پاسخهای احتمالی به سؤال یا سئوالات :

ویژگی ها :

۱- برخلاف سؤال – فرضیه باید به شکل جمله خبری باشد . (مثلا " آیا بین هوش و تغذیه ارتباطی وجود دارد ؟ (سؤال)

بین هوش و تغذیه ارتباط وجود دارد . (فرضیه)

نکته : در پژوهشهای توصیفی خیلی با فرضیه کار نداریم . بیشتر با سؤال سرو کار داریم .

نکته : در مطالعات تحلیلی ما فرضیه داریم (فرضیه را تست می کنیم و آزمون می کنیم)

۲- فرضیه باید عاقلانه و بخردانه باشد (باید با دانش موجود و نظریه های موجود انطباق داشته باشد و مرتبط باشد)

۳- هیچ فرضیه ای ثابت یا رد نمی شود . (فرضیه آزمون می شود . (نه باطل و نه اثبات !))

۴- باید فرضیه بین متغیرها رابطه برقرار کند . (حدس بزند رابطه بین دو تا متغیر را) انتظار کلی محقق را از رابطه بین متغیرهای تحقیق بیان کند .

۵- فرضیه ها باید قابلیت تست را داشته باشند . (بتوانیم فرضیه را آزمون کنیم) یا ببینیم با چه آزمون آماری می توان آنها را تست کرد .

۶- ما فرضیه H_0 داریم که به آن H_0 می گوئیم . (پوچ) که در آن گفته می شود : مثلا " بین دو تا متغیر پژوهش ارتباط یا اختلاف معنی داری وجود ندارد .

۷- H_1 می گوید بین دو تا متغیر یک اختلاف معنی دار آماری وجود دارد .

۸- ضرورت هماهنگی فرضیه با عنوان تحقیق ، اهداف و مسئله پژوهش .

مروری بر مبحث موضوع تحقیق

ملاك هاي موضوع پژوهش :

- ۱- اولین مورد ، علاقه به موضوع تحقیق است و علاقه محقق به موضوع . (پژوهش های سازمانی را باید به محقق خارج از شرکت داد . چون محقق داخلی امکان سوگیری دارد و با طرفداری از سازمان یا اداره خود آمار غلط بدهد .)
- ۲- کوتاه و رسا بودن (قسمت اصلی موضوع کوتاه باشد)
- ۳- مشکلی را از جامعه حل کند .
- ۴- به متغیرهای اصلی توجه شود .
- ۵- به صرفه باشد (از لحاظ اقتصادی توجیه داشته باشد . با عدد و رقم بگوید اینقدر هزینه کرده ایم و اینقدر بدست آورده ایم)
- ۶- موضوع مورد نظر ، تحقیق پذیر باشد (بسیاری از موضوعات انتزاعیات می باشد و ذهنی)
- ۷- دانش افزایی باشد . (کپی برداری نکنیم . خودمان تحقیق کنیم و بر علم خودمان بیفزائیم)

جلسه ششم ۸۷/۳/۱۲

پیشینه پژوهش :

مراجعه به کتاب و کتابخانه (هر سندی که جنبه نوشتاری دارد رسانه نوشتاری است) .

مزایای رسانه نوشتاری :

- چرا در پیشینه تحقیق به رسانه های نوشتاری مراجعه می کنیم ؟
- ۱- بسیار ارزان هستند نسبت به سایر رسانه ها .
  - ۲- ماندگاری آنها بیشتر است .
  - ۳- وقتی مطلبی نوشته می شود یعنی سندیت پیدا کرده است .
  - ۴- به راحتی می شود حمل و نقل کرد (حتی در جیب)
  - ۵- کسی که مطلبی را می نویسد باید مطالعات زیادی داشته باشد .
  - ۶- کتاب یا رسانه نوشتاری را می توانیم از آن خود کنیم . (مثلا " زیر نکات مهم خط بکشیم . نت برداری کنیم . مطلبی داخل آن بنویسیم و ...)

- شناخت ظاهری کتاب :

- عنوان کتاب را بدانیم .

- فهرست مطالب کتاب

- شماره استاندارد بین المللی کتاب (شابک)

- نام نویسنده یا مولف یا مترجم

- سال انتشار و تعداد دفعات چاپ

- شمارگان یا تیراژ کتاب

- تورق (ورق زدن) کتاب . (نگاه اجمالی به کتاب)

کتابخانه :

با سه راه معمولاً " کتابخانه ها را بازیابی می کنیم .

۱- موضوع

۲- عنوان اثر یا کتاب

۳- نویسنده (یا پدید آورنده) (ممکن است نویسنده باشد یا مترجم و یا مولف)

- ۱- نشریات :
طیف وسیعی دارد . فصلنامه - ماهنامه - هفته نامه - روزنامه - گاهنامه و ....
- نمایه موضوعی نشریات : نشریات بر مبنای موضوع - نویسنده - مقاله و ... تقسیم بندی شده است .
- ۲- پایان نامه ها و رساله های دانشجویی .
- ۳- پژوهش ها و طرح های تحقیقی .
- ۴- بروشورها - پوسترها- کاتالوگ ها (اگر منبع آن مشخص باشد می توان آن را يك سند محسوب کرد)
- ۵- مراجعه به مراکز علمی و پژوهشی و سازمانها و موسسات مرتبط با موضوع .
(کتابخانه دانشگاه تهران - ملي و مجلس و کتابخانه سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی ، منابع بسیار خوبی دارند و به راحتی می توان اطلاعات بسیار خوبی بدست آورد .)
(سفارتخانه ها به عنوان منبع اطلاعات ، مکانهای بسیار خوبی هستند و اطلاعات خوبی در اختیار محقق قرار می دهند .)
- ۶- سرچ رایانه ای و اینترنت و شبکه جهانی .

مروری بر نکات کلیدی مربوط به ادبیات تحقیق :

- ۱- کلید واژه : (کلید واژه های پژوهش باید معلوم باشد . - با توجه به موضوع ، چند تا کلید واژه (نهایتاً ۵ تا) داشته باشیم .)
- ۲- عادت به یادداشت برداری کردن : (متأسفانه در ایران فرهنگ نوشتاری بسیار ضعیف است . نه خوب می نویسیم . نه خوب از نوشته های دیگران استفاده می کنیم و نه خوب می خوانیم .)
- ۳- فیش برداری موضوعی : (یادداشت برداری منظم)
- ۴- استفاده از کتابنامه های موضوعی و اسناد اصطلاح شناسی : (کتابنامه های تخصصی داریم که گاه " ناشر خود تهیه و منتشر می کند و یا خود محقق آنها را تهیه می کند .)
(در هر موضوعی که بخواهیم به عنوان پیشینه کار کنیم هر کدام اصطلاح های خاص خود را دارد مثلاً : بزه - جرم و ... هر کدام معنی خود را دارد و استفاده از کتابهای اصطلاح شناسی در رسیدن به معنی آنها ، به ما کمک می کند .)
- ۵- لزوم امانت داری : (در نقل مطالب باید امانت داری کنیم و امین باشیم و نام منابع را نیز ذکر کنیم)
- ۶- ضرورت ثبت و ضبط اسناد : (عکس ، نمودار ، جدول و... را نگهداری کنیم .)
(درج ضمایم در انتهای تحقیق مهم است . - یعنی همان پیوسته های تحقیق - (جدول ، نمودار ، عکس و ... را در آخر تحقیق می آوریم . - (حتماً باید آنها را ذکر کنیم)

جلسه هفتم : ۸۷/۳/۱۹

در يك نظر سنجي جهاني (از مردم كشورهاي مختلف) پرسیده شد :

" نظر صادقانه خود را در مورد كمبود غذا در ساير كشورها بگوئيد ."

هيچ كس به اين سؤال پاسخ نداد . به نظر شما چرا ؟ ؟

ادبیات تحقیق (پیشینه پژوهش) :

پیشینه نظری

پیشینه عملی (پژوهشی)

پیشینه نظری : جنبه آکادمیک دارد - اگر در يك تحقیق پیشینه نظری را بررسی کنیم خیلی کامل و جامع است .
پیشینه عملی : پژوهشهایی که در مورد يك موضوع انجام می شود . - خلاصه و یافته اش مشخص است . -

۳ نوع نگرش در مورد ادبیات تحقیق :

- ۱- نگرش میکروسکوپی یا خرد نگر : جزئیات را مشاهده می کند .
- ۲- نگرش ماکروسکوپی یا کل نگر : (گشتالتي) مسائل بزرگتر را مورد بررسی قرار می دهد .
- ۳- نگرش سیستماتیک یا نظام مند : در نگرش نظام مند ، عناصر را جدا جدا بررسی نمی کنند . بلکه اجزاء را در ارتباط با کل بررسی می کند . (ترکیبی از نگرش ۱ و ۲)

- سیستم : مجموعه و منظومه ای از عناصر و اجزاء که برای رسیدن به هدف و اهداف مشترکی در تعامل و ارتباط با یکدیگر هستند . (مثل ساعت)

مروری بر مبحث خطاهای هاله ای (در پژوهش) :

هر عاملی که در قضاوت ، ارزشیابی ، و در نظرمان (در مورد هر موضوعی ، - بغل دستی ، معلم ، شاگرد ، فرادست ، فرو دست ، دولت ، کتاب و .....) ما را به خطا بکشاند به آن خطای هاله ای می گویند .
چرا ما دچار خطاهای هاله ای می شویم ؟ معمولاً اینگونه است که :

- " انسان موجودی ناشناخته است " -

- ۱- ماهیت پدیده های انسانی است . (هر جا که ما با انسان سر و کار داریم ، به دلیل ماهیت انسانی بودن پدیده ،
الف) دیرپاب بودن پدیده های انسانی (انسان دیر به فهم يك موضوع می رسد مثلاً" بعد از فوت يك فر می فهمیم آدم خوب یا بدی بوده و ...
ب) بسیار پیچیده اند . (ترکیب مضاعف وجود دارد در پدیده های انسانی . (مثلاً" يك نفر به ظاهر دارد به حرفهای طرف مقابلش گوش می دهد اما در واقع به موضوع دیگری فکر می کند و اصلاً" به حرفهای طرف مقابل گوش نمی کند و ...
ج : تدریجی بودن (پدیده های انسانی تدریجی نیستند (از - به) نیست) تدریجی است . مثلاً" کنترل جمعیت ، به همین زودی اجراء نمی شود برنامه طولانی مدت می طلبد . حداقل باید ۱۵ سال بگذرد تا نتیجه ، دیده شود .
د: معما وار بودن پدیده های انسانی (مثلاً" : آخرش نفهمیدم حافظ چه گفت . ابوعلی سینا که بود و یا چه گفت و ...

پرهیز از مطلق گرایی و جزم اندیشی . نباید بگوئیم حتما" اینگونه است . گفته ها نباید قاطعانه باشد و باید گفته شود احتمالا" .

۲- سوگیری ها و حب و بغض ها : دوست داشتن (حب) ، نفرت (بغض) – مشتبه شدن امر به فرد ، نام خوب ، عنوان خوب ، قیافه خوب و ... اگر باعث حب و بغض شود خطای هاله ای است .

(سابقه ای که يك نفر در مورد يك موضوعي دارد مي تواند در قضاوت فرد اثر بگذارد (پيشينه خوب يا بد)

۳- منافع فردي يا سازمانی : (به خاطر منافع فردي ، يا منفعت سازمانی و ... اظهار نظر مثبت يا منفي انجام دادن) مثال : موضوع جمعیت در ایران : (ثبت احوال يك رقم را اعلام مي کند . مرکز آمار رقمي ديگر – آموزش و پرورش يك عدد مي گوید ، وزارت بهداشت و درمان يك عدد ديگر)

۴- خطاهای مربوط به احساس و ابزارهای شناختی انسان : (چوب در آب طبق قانون انکسار شکسته دیده می شود و وقتی چوب را از آب بیرون بیاوریم چوب سالم است . (خطای حس خطای هاله ای) - پدیده سراب (خطای حسی) - دو ماشین کنار هم ، یا دو قطار کنار هم ، وقتی یکی حرکت می کند ، احساس می شود آن دیگری به عقب برمی گردد و .....
- خطای مویر لایر
(خطای حسی)
فکر می کنیم خط ها کوتاه و بلند است و ...

۵- مشکلات ارتباطی (کلامی یا غیر کلامی)
اینکه فرستنده پیام نارساست . مثلا" لهجه اش – گویش اش – نوع بیانش و ...
گیرنده : مثلا" مشکل جسمی دارد . گوش اش نمی شنود و ...
مجموعه عواملی چه در فرستنده (بخشی در پیام) و بخشی در گیرنده و بخشی مربوط به وسیله ارتباطی و محیط نیز می تواند اختلال ایجاد کند و فرد را دچار خطای هاله ای کند .
- غیر کلامی (مثل حالات چشم (چشم سیگنال قوی در ارتباطات) – حرکت انگشتان دست – تکان دادن سر و ... هر کدام در فرهنگها نماد مختلفی دارد .
- کژتابی های زبان (خصوصا" زبان فارسی – چون لغات بیگانه بسیاری در آن وجود دارد)
مثال : تیمور لنگ هنری به جز کشتار مسلمانان نداشت . .... آیا کشتن افراد نوعی هنر است ؟
(کسبه محترم) : من در این معامله سودی به جز ضرر نبردم .

۶- L.C. U (واحدهای تغییرات زندگی) : بیماری (يك واحد تغییر زندگی است)
۷- انواع مغالطات : مثل گزینه و گزاره های متناقض نما . مواردی که اینگونه بیان می شود :
سرشار از تهی - روشن تر از تاریکی – دولت فقر .
- فردي مي گوید : مردم شهر ، - همه در این شهر دروغ می گویند . (باید گفته شود مگر ممکن است همه دروغ بگویند و فقط يك نفر راست بگوید .)
۸- قیاس : از کل به جزء رسیدن . مقایسه کردن .

جلسه هشتم ۸۷/۴/۲
روشهای جمع آوری اطلاعات :

- ۱- مشاهده : شاید قدیمی ترین ، با سابقه ترین و متداولترین روش گردآوری اطلاعات است . (افتادن سیب از درخت کشف جاذبه زمین توسط نیوتن) - گاهی منجر به پیدایش نظریه ها و قوانین مهم و بزرگ می شود .
در پژوهش های توصیفی ، تجربی و قوم نگاری ، مشاهده حرف اول را می زند .
مشاهده امور مادی به مراتب آسان تر و بسیط تر از رفتار انسان است .

نکات کلیدی در خصوص مشاهده :

- ۱- مشاهده فقط دیدن صرف نیست . (مشاهده = با دیدن نیست) دقت و هدفمند بودن مهم است .
اگر دقت نباشد می شود نگاه کردن . نگاه کردن به انسانها - ساختمانها و ...
۲- موضوع مورد مشاهده به دقت تعریف شود (مثلا " منظور ما از این مشاهده چیست ؟)
۳- تلاش برای ثبت و ضبط موردی که مشاهده کرده ایم . (چون ذهن فرار است و به فراموشی سپرده می شود)

الف) نت برداری و یادداشت برداری .

- ب) استفاده از ابزار های ثبت و ضبط (دوربین - تلفن - کورنومتر - نورسنج - ضبط - موبایل - آنالیزور فوتبال - بازیابی فیلم های ورزشی و فیلم های دیگر و ...)

- ۴- لزوم توجه به پیچیدگیهای مربوط به مشاهده رفتار های انسانی (ما رفتار های طبیعی داریم و رفتار های تصنعی . رفتار های طبیعی قابل قبول تر است (مثلا " وقتی می خواهیم عکس بگیریم وقتی بدون اطلاع باشد طبیعی تر است . اما وقتی اعلام می کنیم می خواهیم عکس بگیریم همه ژست می گیرند و حالتها و عکس مصنوعی می شود .)
۵- استفاده از چک لیست ها و مقیاس های درجه بندی برای نظام بندی داده های حاصل از مشاهده :
(باید در مورد يك موضوعي چك لیست داشته باشیم - موارد را تيك بزنییم و ...
نظام بندی کنیم . مثلا " فوق العاده - عالی - خوب - متوسط - رضایتبخش - ضعیف - خیلی ضعیف .

- درجه بندی : همیشه - غالبا" - گاهی - به ندرت - هرگز .
۶- جدا کردن مقوله تعبیر و تفسیر از خود مشاهده . (بدون در نظر گرفتن انتظارات مشاهده گر باشد .)

مثلا" ببین دختره چه جوریه !

- (زبان توصیف گزارش است . زبان تحلیل ستایش و مدح و (لعن و نفرین) است
۷- تلاش برای بدور بودن مشاهده از خطای هاله ای .

- ۲- مصاحبه : در واقع پرسشنامه شفاهی است .

محاسن و مزایای مصاحبه :

- ۱- یکی از محاسن مصاحبه ، حالت تعاملی بودن است (دو سویه است)
۲- بیشتر افراد دوست دارند حرف بزنند تا بنویسند .
۳- آزادی عمل مصاحبه گر در طرح سئوالات موردی و اقتضایی .

معایب مصاحبه :

- ۱- مصاحبه کار بسیار تخصصی و ماهرانه ای است و توصیه نمی شود . مگر فرد متخصص این امر ، مصاحبه کند .
۲- وقت گیر است . يك مصاحبه خوب به زمان خوب نیازمند است .

۳- معلوم نیست چقدر جوابها درست و منطقی است . چقدر ارزش دارد و چقدر صحت دارد و چه میزان می شود به آن تکیه کرد .

نکات کلیدی در مورد مصاحبه :

- ۱- ایجاد رابطه عاطفی . (اگر با يك فرد رابطه عاطفی ایجاد نشود اعتماد نمی کند و اطلاعات نمی دهد) . (ایجاد اعتماد و اطمینان و جلب همکاری)
- ۲- در نظر گرفتن سطح مخاطب (مخاطب شناسی) (سن - سواد - تحصیلات - جنس - مبنای قومی و ...
- سن ، مثلاً" به يك آدم ۲۰ ساله اشتباهش را راحتتر می توان متذکر شد تا فردی ۶۰ ساله که سالها کاری را انجام می داده (اشتباه) اما به تصور خود ، درست بوده و هست !
- ۳- هدفمند بودن مصاحبه (مصاحبه زمینه ای برای تعارف و درد دل و ... نشود . باید به اصل مطلب پرداخت . سئوالها به ترتیب و هدفمند پرسیده شود .)
- ۴- اطمینان از محرمانه بودن مطالب جلسه : (یکی از کارهای غیر اخلاقی در مصاحبه ، ضبط کردن اطلاعات و صحبت ها بدون اطلاع مصاحبه شونده است)
- ۵- ثبت و یادداشت نکات مهم مصاحبه .

جلسه نهم : ۸۷/۴/۹

پرسشنامه :

اگر خوب تهیه شود و خوب اجرا شود مناسبترین و مفیدترین وسیله جمع آوری اطلاعات است .

نکات مهم در مورد پرسشنامه :

- ۱- هدف ما از تهیه پرسشنامه معلوم باشد - هدفمند باشد - بدانیم دنبال چه مطلبی هستیم .
- ۲- رعایت اصل مخاطب فهمی (مخاطب شناسی) بسیاری از مشکلات مربوط به ابزار جمع آوری اطلاعات است و شناختن مخاطب . (برای چه کسی این پرسشنامه تهیه می شود .)
سن عامل مهمی است در تهیه پرسشنامه (مثلاً پرسشنامه برای بچه های ۸ ساله است یا يك فرد ۲۵ ساله)
- جنس - شغل - پیشینه و ... از عوامل مهم برای تهیه پرسشنامه است .**
پیشینه (فرهنگ - زبان - دین و ...)
مثلاً فردی که به علت ناراحتی قلبی به دکتر قلب مراجعه کرده دکتر ابتدا باید از دکتر عمومی (پزشک خانوادگی) پیشینه بیماری او را جویا شود و سپس به معالجه وی بپردازد .
- ۳- پرهیز از اطناب ممل (طول و تفسیر دادن به موضوع تا جایی که باعث ملال و خستگی و سردرد مخاطب شود) و ایجاز ممل (مطلب آنقدر کوتاه و مختصر است که اصلاً مفهوم نیست و باعث سردرگمی و اختلال می شود)
- ۴- صحت اجراء : مثلاً محقق از ۸۰۰ تا پاسخننامه ۱۶۰ پاسخننامه سفید دریافت کرده . این آمار مشخص می کند که در این پرسشنامه صحت اجرا خوب کنترل نشده است .
یا مثلاً محقق ۵۰۰ تا پرسشنامه به مکان یا مکانهای مشخص ارسال می کند و ۲۰۰ تا از

پاسخنامه ها را دریافت نمی کند . این مطلب موید این مطلب است که صحت اجرا به خوبی و درستی انجام نشده است .

مطلبی که در صحت اجرا مهم است **بهینه بودن شرایط و موقعیت** است .

مثلا" یادگیری ، در چه شرایطی دارد صورت می گیرد؟

مطلبی که داریم بیان می کنیم در چه شرایطی می گوئیم ؟ آیا زمانش مناسب است ؟ و ...

پرسشنامه را در چه شرایطی بین مخاطبین جشنواره توزیع کرده ؟ به عنوان مثال توزیع پرسشنامه در پایان جشنواره خوب نیست .

۵- شکل و ساختار پرسشنامه : ساختار مقدمه و عنوان داشته باشد . در ابتدا يك سلام و

احوالپرسی کوتاه . سپس به اندازه يك پاراگراف توضیح بدهیم که هدف از تهیه این

پرسشنامه چیست .

اطلاعات جمعیت شناختی (سن - جنس - تاهل و مجرد - مدرک تحصیلی)

مثلا" از ۱۰۰۰ نفر n نفر مرد و n نفر زن بوده یا شاغل بوده و ...

- نمونه مقیاس لایکرت (که ساختارش ۵ گزینه ای است)

- ضعیف - متوسط - خوب - خیلی خوب - عالی

۶- استفاده از کلمات گویا ، واضح ، درست و قابل فهم : (نقطه مقابل می شود کلمات مبهم و چند

پهلوی)

مثلا" سؤال آیا ازدواج کرده اید ؟ بله خیر غلط است . چون امکان دارد فرد ازدواج کرده باشد اما

طلاق گرفته است .

۷- سئوالات قابلیت استخراج و طبقه بندی داشته باشد . (بتوان آنها را طبقه بندی کرد . مثلا" ۲۰ تا

سؤال داده اما در هم و بر هم .)

- پرسشنامه ای که نظم و ترتیب و طبقه بندی منظم ندارد اصولاً پرسشنامه خوبی نیست .

۸- اجرای آزمایشی در نمونه های کم برای رفع اشکالات احتمالی : (در نمونه های

کوچک به راحتی می توان اشکالات احتمالی را برطرف کرد . حتی از نظر اقتصادی نیز مقرون به

صرفه است .)

اما اگر طرح بزرگ باشد و آزمایش هم نشده باشد ممکن است در زمان اجرا با مشکل

مواجه شویم .

- اعتبار سنجی پرسشنامه (آلفای کرونباخ) میزان اعتبار پرسشنامه را مشخص می کند .

انواع پرسشنامه :

۱- بسته پاسخ (محدود)

۲- باز پاسخ (نامحدود)

بسته پاسخ : فقط علامت می زنیم . بلی - خیر

اصلاً - هیچوقت (محقق تکلیف پرسشنامه را تعیین می کند .)

درمیان ۴ دریا تخته بندم کرده ای باز می گویی که دامن تر نکن هوشیار باش !

باز پاسخ : تشریحی است .

هر چه می خواهی دل تنگت بگو !

مروری بر گامها و نکات مورد توجه در ارائه گزارش (کار عملی)

- ۱- روی جلد (عنوان کار- فرد یا افرادی که کار را انجام داده اند . مربوط به چه درسی است
- مکان و زمان – واحد دانشگاه – مدرس – مقطع تحصیلی)
- ۲- بسم ... و تقدیر و تشکر
- ۳- فهرست مطالب - مقدمه (ورود به بحث – اهمیت و ضرورت و دلایل پرداختن به این موضوع و هدف از تحقیق)
- ۴- تعریف دقیق موضوع مورد بررسی (مسئله شناسی)
- ۵- روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات
- ۶- پیشینه (دیگران چه کار کرده اند در مورد این موضوع .)
- ۷- مشروح کار (تنه اصلی کار) (کلید واژه ها نیز در این مرحله آورده می شود .)
- ۸- یافته ها و نتایج تحقیق
- ۹- جمع بندی (خلاصه بحث و یافته ها)
- ۱۰- منابع – ماخذ و مراجع .
- ۱۱- ضمایم و پیوستها (نقشه – جدول – سند تاریخی- پرسشنامه – مصاحبه و...)

جلسه دهم ۸۷/۴/۱۶

۴- آزمون ها :

(پرسشنامه ها) یا محقق آن را ساخته یا استاندارد (آزمون)
نگرش سنجها – رغبت سنجها – هوش و استعداد تحصیلی و...
مثلاً" برای انجام تست افسردگی استفاده از تست بک (افسردگی) (تست ۲۱ گزینه ای
که بک پرسشنامه استاندارد است)

۵- اسناد و مدارک :

می تواند مکتوب باشد . (کاغذ – لوح کاغذی – چرمی – گلی – سنگی و...
حتی می تواند تصویری باشد . عکس ها – نقشه ها ...
می تواند فیزیکی باشد . مجسمه ها – بناها و ...

مروری بر روشهای تحقیق : مراجعه شود به برگه جدول شماره ۱

جامعه و نمونه آماری :

به تمام افراد و اشیا یا که تحقیق بر روی آنها انجام شده و نتایج به آن تعمیم داده می شود
جامعه آماری می گوئیم .

مثال : **کلیه** نشریات منتشره در فاصله ۶ ماهه دوم ۸۶ .

کلیه بیماران قلبی بستری در بیمارستان مهر در بهار ۸۵ .

(**کلیه** یعنی **جامعه آماری**)

نمونه و حجم آن : در جایی که تعداد جامعه امان بزرگ است و نمی توانیم سرشماری کنیم نمونه می
گیریم .

انواع روشهای نمونه گیری و حجم آن :

۱- نمونه گیری تصادفی ساده : به صورت کاملاً تصادفی قرعه کشی می کنیم (مثلاً ده هزار نفر جامعه آماری ما است . بصورت کاملاً تصادفی تعداد حجم مورد نیاز را مطابق حجم نمونه انتخاب می کنیم . همه اعضای جامعه آماری شانس برابر در حجم نمونه گیری دارند . (اعضای جامعه (واحد نمونه گیری) فقط شامل انسانها نمی شود . شامل : حیوانات ، اشیاء ، بیماری و...)
مثلاً بررسی یک بیماری خاص در حیوانات

۲- نمونه گیری نظام مند : (سیستماتیک) . حجم نمونه را انتخاب می کنیم (مثلاً

۴۰ نفر) N معلوم است . مثلاً کل جامعه آماری ۴۰۰ نفر است . ۴۰ را تقسیم بر ۴۰۰ می کنیم = ۱۰

سپس به صورت نظام مند نمونه ها را انتخاب می کنیم .

مثلاً ... ۱۴-۲۴-۳۴-۵۴-۶۴-...

۳- نمونه گیری طبقه ای : در مواقعی از آن استفاده می کنیم که اعضای جامعه آماری ما ، خودش از طبقات مختلفی تشکیل شده باشد .

مثلاً مدرک تحصیلی جامعه آماری را می خواهیم بررسی کنیم . بی سواد . نهضت . ابتدایی . راهنمایی . و ...

۴- نمونه گیری خوشه ای : در جایی که جامعه آماری نسبتاً وسیع باشد از نمونه

گیری خوشه ای استفاده می کنیم . از کل به جزء می آیم .

مثلاً اگر موضوع مدرسه است . بخشی از مدارس را انتخاب می کنیم- بخشی از کلاسها - بخشی از دانش آموزان را انتخاب و پرسشنامه بدهیم (

چند نکته کلیدی در مورد مباحث آماری :

۱- از شاخص درصد استفاده می کنیم . $f/n \times 100$ (تعداد فراوانی تقسیم بر تعداد کل $\times 100$)

از شاخص درصد معمولاً بهتر است در جایی استفاده که N بیشتر یا مساوی ۱۰۰ است . اگر غیر از این باشد شاخص درصد مناسب نیست . (اگر n کمتر از ۱۰۰ باشد خوب نیست چون به لحاظ آماری ثبات ندارد .)

$$n=60 \quad f=42 \quad 42 \div 60 \times 100 = 70$$

$$n=60 \quad f=43 \quad 43 \div 60 \times 100 = 71.66$$

$$71/7$$

۲- در حالت نورمال (طبیعی - با قاعده - هنجار) ۳ تا از شاخص های مرکزی (

میانگین - میانه و مد) بر هم منطبق هستند . اگر منطبق نباشد منحنی ما ، کجی مثبت یا کجی منفی دارد .

اگر میانگین بیشتر از میانه باشد کجی مثبت است .
اگر میانگین کمتر از میانه باشد کجی منفی است .

جلسه دوازدهم ۸۷/۵/۶

انواع مقیاسهای اندازه گیری

- ۱- مقیاس اسمی : فقط برای نامگذاری اشیاء یا افراد استفاده می شود . بنابراین مقیاس وسیله ای است برای مقایسه کردن و شاخص (خط کش و مشخص کننده) نمی توانیم حکم به بیشتری ، کمتری ، خوبی ، بدی و ... بدهیم .
شماره پیراهن ورزشکاران (یک نفر شماره ۸ است . یک نفر ۲ ، یک نفر ۲۰ و ... در واقع این شماره ها فقط برای نامگذاری است .)
گروه های خونی ، (a . b.ab.o) هیچکدام مقدم بر دیگری نیست و بر دیگری فضیلت ندارد .
- شماره پلاک خانه ها ، کد ملی ، شماره حساب بانک و پلاک ماشین ها و ... همگی از مقیاسهای اسمی است .

۲- مقیاس ترتیبی : (رتبی) رتبه ای است . مرتبه دارد . داده های ترتیبی هستند .
مثل نفرات برتر کنکور . یا نفرات اول تا ۵۰ مسابقات و ...

۳- مقیاس فاصله ای نسبی :

هنجار محور

ملاک محور

هنجار همیشه مقایسه می کند با جامعه

ملاک محکم ایستاده با جامعه کار ندارد

مثال : آزمون استخدامی ، مثلاً " می گوید حداقل ۴۰٪ کسانی که جواب صحیح داده اند. دیگر نباید تغییری ایجاد کرد و باصطلاح بالا و پایین کرد و مثلاً" در آزمون بعدی کسانی که زیر ۴۰٪ جواب صحیح به سئوالات داده اند را دوباره در آزمون بگذارند .

- حدنصاب : برای رای گیری در جایی گفته می شود اکثریت . که می شود $1/2+1$ درجایی دیگر (مثلاً) برای تعیین خطوط مرزی که بسیار مهم است می گویند ملاک $4/5$ یا $3/4$ بین عددهای ما فاصله وجود دارد اما به طور نسبی . ما صفر مطلق یا صفت مطلق نداریم . مثلاً می گوئیم صفر درجه . اما منظور صفر ریاضی نیست (نسبت به عدد بالا و پایین صفر است . ما صفر مطلق نداریم .)

- مقیاسهایی که با قبل و بعد خود مقایسه می شوند عنوان نسبی می گیرند .

۴- مقیاس یا داده های مطلق : دقیق ترین و عمیق ترین نوع مقیاس است . اینجا صفر مطلق معنی دارد .

مثلاً" در خط کش صفر داریم . (از صفر شروع می شود)
درآمد و ....

خارج از درس :

توصیه و سخن یادگاری از استاد :

3h و تعریف سازمان یونسکو (یونسکو جزء سازمانهای ملل متحد است)

تعریف یونسکو از انسان فرهیخته در دنیای معاصر :

- ۱- مغز پر (دانش)
- ۲- دست توانمند و با عرضه (توانش و مهارت)
- ۳- قلب مهربان (نگرش)

(دانش) فرد باید با دانش باشد تا با مدرک .
(توانش و مهارت) مثلاً" می گویند طرف دست و پا چلفتی است و توانمندی ندارد برای انجام کار .
(نگرش) مثلاً" وقتی می گویند در فلان منطقه زلزله آمد طرف عین خیالش نیست در واقع قلبش ارتباط برقرار نمی کند .

همه این موارد (3h) اکتسابی است و اگر مشکلی وجود داشته باشد بیانگر این مسئله است که بانسان در این مورد کار نشده و آموزش ناقص بوده است .

این 3h باید با هم تکمیل شود و با هم بکار برده شود . دیگران این راه را طی کرده اند و به نتیجه رسیده اند .